

Ufrivillige bevegelser – hva kan det være hvis det ikke er Tourettes syndrom?

Tics ved Tourettes syndrom (TS) kan forveksles med en rekke andre tilstander og sykdommer. Her er en del av dem, men langt fra alle, beskrevet nærmere.

Ebba Wannag

Tourettes syndrom (TS) kjennetegnes av en kombinasjon av ufrivillige, kortvarige, gjentatte motoriske tics (bevegelser) og vokale tics (lyder). Ticsene skal ha vart i mer enn ett år, og ha oppstått i barndommen, det vil si før 18 års alder. Det finnes ingen biologisk test (blodprøve eller hjerneavbildningsmetode) som kan gi diagnosen, som må stilles på bakgrunn av kliniske symptomer. Det som skiller tics fra de fleste andre typer bevegelsesforstyrrelser, er at

- 1) tics kan undertrykkes for en kortere eller lengre periode
- 2) tics oppleves som en (delvis) viljestyrt bevegelse for å bli kvitt en slags indre spenning i form av en «kløende» fornemmelse som opptrer forut for ticet, og som vanligvis er lokalisert til den kroppsdelen der ticet utløses.
- 3) tics forverres ikke under utføringen av en bevegelse

Kroniske motoriske tics er uten vokale tics og kjennetegnes av multiple (mange) tics som har vart i mer enn ett år.

Kroniske vokale tics forekommer relativt sjelden, er uten motoriske tics og kjennetegnes av at ticsene har vart i mer enn ett år.

Forbigående tics er enkeltstående eller multiple tics av motorisk og/eller vokal art, som har vart i minst 4 uker men ikke mer enn ett år. Det må understrekes at motoriske tic-tilstander forekommer hos 7-28 prosent av alle barn og unge, det vil si langt hyppigere enn TS, som sees hos cirka 1 prosent av skolebarn.

Tic-tilstand med start i voksen alder ledsages av mange av de samme symptomene som ved TS, men symptomene inntreffer etter 18 års alder. I mange tilfeller finnes en utløsende årsak, for eksempel en infeksjon, blødning i hjernen eller en svulst, og ticsene er ofte vanskelige å behandle.

Tvangshandlinger må skilles fra sammensatte motoriske tics. I motsetning til tics, opptrer en tvangshandling som respons på en tvangstanke (for eksempel håndvasking av frykt for smitte), i følge regler (for eksempel et visst antall ganger eller i en bestemt rekkefølge) eller for å unngå å skade seg selv eller andre. Et eksempel på en tvangshandling er at man unngår å tråkke på streker på fortauet, for dersom man gjør det, kan noe forferdelig skje med ens nærmeste. Et eksempel på sammensatte motoriske tics er at bevegelsen må utføres

inntil den føles «riktig» for kroppen, for eksempel må en mugge settes på bordet flere ganger inntil den «riktige» lyden kommer. Oppnås ikke dette, inntreter det et indre ubehag som er vanskelig å beskrive. Dette ubehaget ved sammensatte tics er helt forskjellig fra angsten for en forferdelig konsekvens, dersom en tvangshandling ikke utføres. Men – tics og tvangshandlinger opptrer ofte samtidig ved TS og kan arte seg så likt at det av og til kan være vanskelig å skille dem fra hverandre.

Huntingtons sykdom er en sjelden arvelig nevrologisk sykdom som vanligvis starter mellom 30 og 50 års alder, men som en sjelden gang også kan begynne i barnealderen. Sykdommen karakteriseres av såkalte choreatiske bevegelser, som er kortvarige, store, «dansende», rykkvise, uforutsigbare og ukoordinerte, og som ikke gjentas i serie eller er del av en målrettet bevegelse. De choreatiske bevegelsene forverres av viljestyrte bevegelser, stress og angst, og de blir borte under søvn.

Sydenhams chorea (Sankt Veits` dans) er en nevrologisk sykdom som karakteriseres av blant annet choreatiske bevegelser som ved Huntingtons sykdom, se ovenfor. Sydenhams chorea rammer særlig barn etter gjennomgått giktfeber (febris rheumatica). Sykdommen ble oftere diagnostisert tidligere og ses nå for tiden svært sjelden.

Tardive dyskinesier utvikler seg gradvis og arter seg typisk ved ufrivillige bevegelser i tunge-munn-ansiktsområdet, men både choreatiske og atetotiske (langsomme, vridende) bevegelser kan også opptre. Bevegelsene kan være en følge av langvarig behandling med høye doser av enkelte antipsykotiske medikamenter, for eksempel haloperidol. Selv om pasienten slutter å ta medikamentet, går ikke bevegelsene alltid tilbake, og de kan da være vanskelige å behandle.

Spasmodisk torticollis starter vanligvis mellom 30 og 50 års alder, arter seg ved hodebevegelser mot den ene siden og gir seg utslag i «skjev» nakke.

Wilsons sykdom er en meget sjelden, arvelig stoffskifteforstyrrelse, som kjennetegnes av en unormal omsetning av kobber. Sykdommen starter oftest mellom 10 og 25 års alder og arter seg ved symptomer fra leveren, adferdsendringer og nevrologiske symptomer, som taleforstyrrelse, dystoni*, muskelstivhet og skjelving.

Epilepsi med myoklone anfall arter seg ved kortvarige, oftest små muskelrykk mens bevisstheten er bevart. Rykkene

Motoriske tic-tilstander forekommer hos 7-28 prosent av alle barn og unge, altså mye hyppigere enn TS, som sees hos cirka en prosent av skolebarn. Illustrasjon: Istockphoto.

kan av og til forveksles med tics, men EEG (registrering av hjernens elektriske aktivitet) viser at de er epileptisk betinget.

Stereotype bevegelser som opptrer ved autisme-spektrumtilstander eller psykisk utviklingshemning, kan feiltolkes som tics. Disse barna kan ha ensartede, gjentatte, rytmiske bevegelser i form av for eksempel hodenikking, vifting med hendene eller rugging av kroppen. TS forekommer hyppigere hos barn med autisme, og nettopp i de tilfellene kan det være vanskelig å skille stereotype bevegelser fra tics.

*Dystoni arter seg ved økt muskelspenning som gir ufrivillige, vridende bevegelser eller feilstillinger i ledd

REFERANSE:

1) Cath DC et al. (2011): European clinical guidelines for Tourette Syndrome and other tic disorders. Part I: assessment. *European Journal of Child and Adolescent Psychiatry*; 20:155-171.